

»Vsakič ko pripoveduješ zgodbo, na nek način izkoriščaš nesrečo.«

Pogovor s Christianom Freiem

Gorazd Trušnovec, foto: VFF

»Če tvoje slike niso dovolj dobre, nisi dovolj blizu.« Robert Capa

Kaj se je po vašem spremenilo v zadnjem desetletju in pol, kar se tiče tehnologije dokumentarnega ustvarjanja? Tu izhajam iz različnih pristopov, ki ste jih uporabili v svojem filmu *War Photographer*, in me torej zanima vprašanje razmerja med etiko, estetiko in tehnologijo avdiovizualne produkcije – pa hkrati tudi reprodukcije, saj smo na dnevni ravni priča tektonskim premikom, kar se tiče recepcije filmskih del. Ne vem, če bom znal odgovoriti, ker močno verjamem v kino.

Da?
Absolutno. Še vedno.

Torej se vam ne zdi, da so na umetnost dokumentarca kakorkoli vplivale spremembe v dostopnosti in načinu uporabe tehnologije snemanja in gledanja filmskih del?
Seveda, ampak tu moramo malce v preteklost. Nekdaj se je spodbujalo snemanje dokumentarnih del na 35-mm film tudi zato, ker je bil to dober način oblasti, da nadzira dokumentarno ustvarjanje. Zasebnik si tega

Christian Frei (1959) je med najbolj uveljavljenimi švicarskimi režiserji in producenti dokumentarnih filmov, zadnja štiri leta predseduje Švicarski filmski akademiji. Nase je opozoril že s svojim prvim delom, intimnim družinskim portretom *Ricardo, Miriam y Fidel* (1997), v katerem je spremljal zasebno situacijo mlade Kubanke, ki se odpravlja s trebuhom za kruhom v Miami. Kar bi bila povsem običajna zgodba, če ne bi šlo za hčerko revolucionarja Ricarda Martíneza, Castrovega soborca, ki je s Che Guevaro med prevratom soustanovil osrednjo radijsko postajo upornikov. Z nevsiljivo subtilnim pristopom, po katerem je Frei zaslovel, se uspe hkrati približati zasebnosti svojih portretirancev v vseh njihovih pričakovanjih in razočaranjih ter preko te partikularne zgodbe izrisati širok kritičen portret neke države in družbe.

Njegovo mednarodno najbolj odmevno delo je *War Photographer* (2001), za katerega je bil nominiran za oskarja v kategoriji najboljšega dokumentarnega filma. V njem se je posvetil Jamesu Nachtweyju, enemu največjih vojnih fotografov vseh časov, skozi portret molčečega, vase zaprtega, samosvojega in svojeglavega fotografa, ki ga spremlja tudi v najtežjih trenutkih njegovega »vsakdanjega« delu, pa se razpre izjemno kompleksna paleta tém in razmislekov o človeški naravi ter estetskem in etičnem razmerju med resnico neke ekstremne (a hkrati globoko osebne) situacije in njeno vizualno upodobitvijo.

Prav s temi dilemami se je Christian Frei ukvarjal tudi kot gost oziroma predavatelj letošnjega Višegrad Film Forumu, ki je v Bratislavi potekal med 11. in 15. marcem, med filmskimi šolami, ki so se ob tem predstavljale, pa je bila kot običajno tudi novejša produkcija ljubljanske AGRFT.

Christian Frei vsakemu svojemu filmu nameni več let poglobljenih priprav. Pred kratkim je bilo premierno predstavljeno njegovo najnovejše delo *Sleepless in New York* (2014), v katerem se je približal skupini v ljubezni nesrečnih ljudi oziroma posameznikov zlomljenih src – torej v njihovi najbolj zasebno zagatni situaciji. Film je pravkar krenil v mednarodni festivalski obtok.

ni mogel privoščiti, moral si imeti vnaprej pripravljen scenarij in natančno snemalno knjigo itn. Ko danes učim na primer v Pekingu, lahko vidim, da majhne kamere resnično pomagajo neodvisnim filmarjem, da sploh delajo. Dejstvo, da lahko posnameš dokumentarec z opremo, ki si jo lahko privošči vsaka družina, brez denarja, z iPhonom, to ima velik vpliv in je politična stvar. To spreminja svet. In svet vsaj sam gledam in doživljam intenzivneje preko dokumentarcev kot televizije. Dober dokumentarec te sooči z

življenji drugih, pusti čustven odtis in ustvari bogatejšo in kompleksnejšo podobo sveta kot TV-prispevki. Ljubim dokumentarce, ki si dovolijo biti radikalni. Ne mislim zgolj v političnem smislu, ampak tudi v smislu filmskega ustvarjanja in uporabe jezika. Seveda se zavedam milijonov gledalcev, ki jih imajo Youtube in podobni kanali, ampak sam še vedno razmišljam o filmih in delam na filmski način – navsezadnje imam srečo, da lahko znotraj zahodnoevropskega subvencijskega sistema vse svoje znanje vložim v to, da delam po štiri leta na posameznem projektu, tematiko spoznavam in raziskujem, pa četudi rezultat potem mladostniki gledajo na svojih tablicah. Kar me ne skrbi, ker vem, da je film bogat in večplasten.

Govorite o empatiji do življenj drugih, vseeno pa me zanima vaš način dela in v kolikšni meri se je ta od začetka vaše kariere spremenil, če se je, zaradi tehnologije?

Seveda mi je vseč tudi direct cinema, lahko se pred kamero dogajajo čudeži in ti hkrati nekaj pomenijo, ne moreš pa samo držati kamere, pa naj bo ta še tako dobra, in pričakovati, da bo posneta snov imela nek pomen. Mi smo tudi pripovedovalci zgodb, moramo jih oblikovati in definirati. Na ravni tega, kar je pri dokumentarjih fascinantno, se vse razvija precej počasi. Umetnost filmskega ustvarjanja se ne spreminja tako radikalno kot mislimo. Globalno imamo širši diapazon izraza, političnega pritiska je manj, pravil nam ni treba več upoštevati, jezik se je sprostil, istočasno pa smo dobili tudi dokumentarni mainstream, ki je bližje zabavi.

Koliko se je od nastanka filma *War Photographer* spremenila situacija glede vojne fotografije? Vi dokumentirate, koliko človeškega razmisleka je vključenega v eno samo fotografijo – v današnjih vojnah pa mora podoba priti nemudoma, v bistvu bi sodobne spopade najraje spremljali kar v živo.

Potreba po takojšnji sliki je stara. Legendarni švicarski fotograf René Burri mi je razlagal, kako frustriran je bil leta 1967, ko je bil v Izraelu na Sinaju, da bi spremljal šestdnevno vojno, in je nekega večera prišel domov, vzel zvitek filma iz fotoaparata, in medtem ko se je ukvarjal z njim, fotografije niso bile še niti razvite, zagledal natanko iste podobe na televiziji. In zdaj pride ta veliki »toda«. Še vedno verjame, in jaz takisto, da tudi če nisi prvi, a imaš sliko z veliko močjo, emocijo in

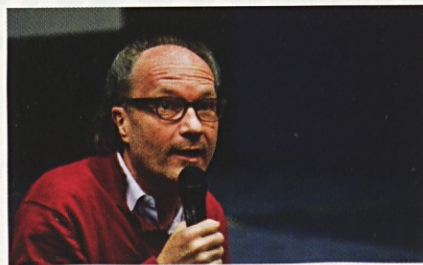

The Giant Buddhas

kompleksnim sporočilom, to ostane. In to je bistvo. Ni ti treba biti najhitrejši – to skoraj ne moreš biti. Kot dokumentarist že ne.

Je možno tekmovati z internetom?

Nemogoče. A kljub temu imam gledalce širom sveta. To je kot primerjava časopisa in knjige. Ko sem začel s filmom *War Photographer*, so bili vsi mnenja, kako cinični so ti prasci, da se lahko hladnokrvno ukvarjajo s posameznim posnetkom sredi vojne vihre ... Nisem se prepustil predsodkom, ampak radovednosti. Da sam pogledam, kaj je na stvari, saj imam čas in proračun. Odkril sem, da zagotovo niso vsi cinični izkoriščevalci in da so oznake kot »vojni pornograf« šle predaleč. Seveda se mora in lahko debatira o estetiki vojne fotografije, pravzaprav o vsaki zgodbi, ki jo pripoveduješ. Razpravljati je potrebno o dejstvu, da dobra zgodba nikoli ni le zgodba, ampak potrebuje konflikt, vedno ko pripoveduješ zgodbo, na nek način profitiraš na tuji nesreči, sicer zgodbe ne bi pripovedoval. Ne pripoveduješ o tem, kako si šel domov, sonce je sijalo, otroci so se igrali, avtomobili so vozili mimo ... – kdo bi to poslušal? Če pa začneš pripovedovati, kako je avto nekega praktično povozil in kaj se je zgodilo potem – tu je zgodba. Ljudje iščejo odsev svojih življenj in konfliktov v zgodbah ... Če pripoveduješ zgodbo v kateremkoli mediju, potem opisuješ, interpretiraš svet in morebiti skušaš zbuditi zavest o tem, kar se dogaja, o tragedijah, etničnem čiščenju ... Zdi se mi nespodobno obtoževati fotografe. James Nachtwey gotovo ni cinik.

Christian Frei

V intervjuju za študentsko televizijo ste omenili, kako je moralo biti pred tridesetimi leti vse politično, danes pa sploh ne – lahko to malce podrobneje pojasnite?

Ko sem kot mlad filmar obiskoval nacionalni švicarski festival Solothurn, so tam vsi neprestano kadili, kot blazni razpravljali in skoraj pošiljali pod giljotino vsakogar, ki je skušal posneti kaj bolj eskapističnega. Prav osebnost nevarno ... Danes imamo svobodo izražanja in izbire, kot družbi pa nam je precej vseeno za vse. Sam imam še vedno rad radikalne filme z močnim političnim stališčem, vseč so mi tudi ljudje z jasnimi prepričanjem, nenazadnje je vsak film narejen z nekega avtorskega gledišča, ki je tudi politično. A danes ni več teh razgretih diskusij, kaj je prav in kaj narobe v filmu, bi pa morali vsaj nadaljevati z analizo, kaj sploh počnemo. Vsak film je reducirana kompleksnost sveta in zmeraj se postavlja vprašanje, na kakšen način.

Ali tudi pri svojem delu čutite ta pritisk?

V resnici ne gre za pritisk. Gre za instinkt. Še vedno prav staromodno verjamem v avtentične trenutke, v bogastvo in absolutno lepoto realnosti. Imamo načine, da to zajamemo s kamero. Ne verjamem v bulšit, da kamera spremeni resničnost – tudi če jo, moraš obvladati večščino, kako iz pravih ljudi potegniti prava čustva, kar je lahko zanimivejše od fikcije. Po drugi strani smo tudi pripovedovalci zgodb, imamo 90 minut in se moramo osredotočiti. Slab pripovedovalec je razvlečen pripovedovalec. Kaj je bistvo? Včasih vas morajo prijatelji tudi v zasebnem življenju opozoriti, da pogledate širšo sliko, ne malih zapletov.

Vsak medij reducira kompleksnost. V svojem filmu *The Giant Buddhas* (2005) se ukvarjam z znamenitima kipoma v dolini Bamyana v Afganistanu, ki so ju razstrelili Talibani. Našel sem čudovito pričo, muslimana, ki živi v bližnji jami sredi pečine, kažem njegovo življenje, kako moli v jami, vsakdanje zadeve itd. Vse v njegovem prebivališču sem posnel kot čisti direct cinema, a ko sem ga vpeljal, sem ga postavil pred jamo tik ob nišah, v katerih sta bila kipa. Je to manipulacija, nekaj slabega, neetičnega? Mislim, da ne, in zato vam to tudi pripovedujem. Dejstvo, da sem ga samo za ta »establishing shot« prestavil pred sosednjo jamo, se mi ne zdi zgrešeno. Ni prava jama, toda pravi prostor za njegovo predstavitev v filmu. Reduciranje kompleksnosti.

War Photographer

Ali je oskarjevska nominacija spremenila vaš način dela, so se pogoji izboljšali?

Če bi rekel ne, ne bi bil iskren. Seveda je vpletene precej zavisti, a pogoji za delo se izboljšajo. Tri leta sem pripravljaj svoj novi film *Sleepless in New York*, dokumentarec o nesrečno zaljubljenih ljudeh. Zelo drugačen od mojih prejšnjih, hkrati pa govori o enem najmočnejših občutkov ...

In globalno se je moč s temo identificirati ...

Točno. Je pa bilo zelo zelo težko najti ljudi, ki bi bili pripravljeni sodelovati – v fazi, ko se posamezniku zdi, da je na najnižji točki življenja, ranljiv, priti zraven s kamero, ga snemati v spalnici na robu živčnega zloma in ga izpostaviti ... Tu je nominacija resnično pomagala, ljudje ti bolj zaupajo. Če hoče kdo kaj izvedeti o tebi kot filmarju, lahko danes to stori v nekaj sekundah. In to ni zgolj slabost, saj se ljudem takoj zdi, da ne

gre za popolnega tujca, ampak avtorja, ki ga zanima ta in ta smer in je že nekaj dosegel. In da se svojim portretirancem približa z mero sočutja. Tega bi bili pri meni deležni tudi kot člani Al Kaide. Ni treba, da so mi ljudje všeč, dovolj je, da me zanimajo – in s tem imamo takoj veliko skupnega. Vse te grozljive zadeve, ki sem jih zabeležil v dokumentarni karieri, vse to bi se lahko zgodilo komurkoli, gre le za vprašanje časa in političnega sistema.

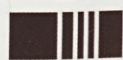
Bi lahko rekli, da je za mlade dokumentarne ustvarjalce sočutje ključ do uspešnega dela?

Sploh ne! Vsak dokumentarist mora najti svoj pristop. Zelo dolgočasno bi bilo, če bi vsi delali kot jaz. Všeč mi je tudi Michael Moore, ker je tako drugačen. Je agresiven, vsiljiv, z močnim prepričanjem, neuravnotežen – vsi vemo, da Bush ni tak tepec, ampak njegov dokumentarec je zabaven in inteligenten. Skratka, moraš definirati, kaj delaš, svoje stališče, v bistvu moraš biti radikalen – tam zunaj je toliko drugih, ki jih zanimajo podobne stvari kot tebe. Pa še nekaj: biti moraš hkrati občutljiv in dovolj ošaben, da ne zagrabiš čisto vsega, kar ti pride nasproti.

GENERALNI SPONZOR:

POKROVITELJI:

Hrvatski
audiovizualni
centar
Croatian Audiovisual Centre

ISTARSKA
ŽUPANIJA
REGIONE
ISTRIANA

HRVATSKA

MEDIJSKI:

HRT Jutarnji list

SPONZORI:

AUTO ZUBAK

SPAN

AGRAM JADRANSKO
OSIGURANJE d.d.

info
KOD

Dukat
ZDRAVNA USTANOVA

ULAZNICE.HR
VAŠE MESTO U PRVOM REDU

tportal.hr
KLASIKTV

